

Ko reikia lietuviams?

Sandra Bernotaitė. „Kokie kvailiai buvome tikėdamiesi dviem apsilankymais ištrinti keturiasdešimt metų tylos. Esam du atskiri gyvenimai, jungiami laiškų, nuotraukų ir pasakojimų, istorijos ir kraujo. Reikės kažko daugiau nei lagaminų, prikimštų vasarinių suknelių, kad praeity paliktų šeštadieninių mokyklos elementorių mokymai, neatsakyti laiškai, neišsiųsti megztiniai. Reikės dar vienos kartos.“*

Būtų naivu ir paviršutiniška tikėti, kad lietuviai, gimę ir augę skirtingose pasaulio dalyse, yra panašūs kaip žirniai iš tos pačios ankšties. Net jei kalbame lietuviškai, neturėtume apsigauti, kad susišnekame, kad turime omenyje tuos pačius dalykus. Lietuvių kilmės kitataučiai yra išaugę kitoje kultūrinėje aplinkoje, kitoje socialinėje schemoje, ir jų praeities naratyvas smarkiai skiriasi nuo mūsų, „posovietikų“ ar juolab „sovietikų“.

Neseniai gėriau kavą su lietuvių kilmės australu. Jo profesija – dizaineris. Susitikome tam, kad susipažintume artimiau, pasikalbėtume apie galimybę bendradarbiauti. Pagalvojau: kaip įdomu, nors abu dirbame meno sferose, visgi labiausiai mus riša bendri protėviai, lietuviškos šaknys.

Šiaip su bet koku žmogumi Lietuvoje neičiau gerti kavos, bet kai du lietuviai susitinka Australijoje – kita situacija. Ir jis turbūt neitų gerti kavos su kitos tautybės moterimi, jeigu neturėtų bendrų reikalų. Bendrų reikalų kol kas lyg ir neturime, tačiau net ir internetu kalbantis buvo aišku, kad ieškome, bandome jų susikurti, nes domimės vienas kitu ne dėl kokios labai racionalios priežasties.

Mano pašnekovas pasidalino savo išpūdžiais apie lietuvius, atvykstančius iš Lietuvos šiais laikais. Jis pastebėjo vieną bruožą: savanaudiškumą. Lietuviai tik ima, ima ir ima, ir net neparodo dėkingumo. Jiems tarsi atrodo natūralu, kad diaspora privalo juos maitinti, šelpti, globoti... Iš pradžių išreiškiau nusistebėjimą dėl to, kad šitokie dalykai tebevyksta, bet paskui prisiminiau: tai ne vienintelis atvejis, apie kurį esu girdėjusi arba skaičiusi. Net šių dienų emigrantai jaučia spaudimą padėti tiems, kurie liko.

Taip, mes savanaudiški. Bet tai tik simptomas, išpūdis iš šalies. Radau kitą

apibūdinimą, kuris apima ir savanaudiškumą, bet yra, ko gera, tikslesnis: lietuviai mano, kad *diaspora jiems skolinga*. Iš kitos pusės, *diaspora jaučia tą skolą*, tik dėl skirtingų priežasčių ir kitaip.

Diasporos senbuviai jaučia savo tėvų skolą, perduotą šeimoje drauge su tautinėmis tradicijomis. Tai *išgyvenusiojo kaltė* prieš tuos, kurie žuvo arba liko gyventi sunkiomis sąlygomis. Šių laikų emigrantams tai irgi iš dalies tinka – juk ir jie „pabėgo į geresnį gyvenimą, palikę tautiečius kentėti“.

Kitoje pusėje – tie, kurie atvyksta pas diasporą ne tik pasisvečiuoti, bet ir „atsiimti skolos“. „Posovietikai“, vaikai ir vaikaičiai tų, kurie nepabėgo dėl įvairiausių priežasčių – kartais ir dėl kolaboravimo su okupantais, dėl visai patogaus gyvenimo. Juk ne visi Lietuvoje yra tremtinių ainiai. Didžioji dalis – aktyvių komunistų arba pasyvių prisitaikėlių, kaip, pavyzdžiui, mano šeima, palikuonys. Tai nėra malonu pripažinti.

Kodėl lietuviai jaučiasi nuskriausti, kodėl pasaulis jiems skolingas? Todėl, kad jie senokai įsigyvenę į aukos vaidmenį, kurį perėmė drauge su „tradicijomis“.

Kankinių ir didvyrių tauta... Gerai, bet Lietuva buvo ne vien tik okupuota, skriaudžiama, žudoma ir prievartaujama. Tai buvo kampas vienos didelės šalies, išsidriekusios nuo Rytų iki Vakarų, šalies, kuri vienijo ir aktyviai integravo mažiausiai penkiolika tautybių. Nutautėjimas vyko pusiau sąmoningai ir beveik savanoriškai: kaip ir bet kurios dominuojančios kultūros įtakoje, visiška asimiliacija įvyksta per vieną, dvi kartas. Stebuklas, kad laisvosios Lietuvos piliečių vaikai sugebėjo išplėsti šalį iš tokios stiprios politinės, ekonominės, kultūrinės įtakos. Dar trisdešimt metų – ir šito galėjo nebūti.

Taigi sovietinė Lietuva buvo didelio mechanizmo dalis, turinti savo funkciją, jos žmonės irgi jautė savo paskirtį, apie ją nereikėjo galvoti, nereikėjo rodyti iniciatyvos, rinktis. Paklausk lietuvio šiandien ir gausi išdidų atsakymą: mes gaminome maistą visai sąjungai, mes buvome darbštūs ir gudrūs žemdirbiai, niekada nenusukriaudę savęs, netgi gavę naudos iš centro. Tai, kad Lietuva galėjo puikiai funkcionuoti ir nejautė tokio baisaus nepritekliaus kaip kitos sovietų respublikos, šiandien interpretuojama kaip sraigtelio saugumas. Klostėsi ir savotiškas tautos mentalitetas: palankumas rusų kultūrai, susitaikymas su savo žemu statusu.

„Sovietikai“ nežinojo būsimąjo laiko. Apie ateitį negalvota, gyventa tik šia diena.

Išlikęs dalies žmonių požiūris į materialinį turtą: griebk, kol gali. Apie dvasinę atmosferą šalyje, kur žmonės gyvena bijodami žiūrėti vienas kitam į veidą, geriau patylėti, bet šiandien tam tikras žmonių sluoksnis mėgsta lyginti sovietinius laikus su dabartimi ir kažkaip išvelgia moralinį nuosmukį.

Dar ne visiems suvokiama, kad galima taupyti, planuoti, tikėti, jog rytoj bus geriau, jei šiandien paruošiu tam rytojui pagrindą. Kad pokyčių iniciatyva pareina iš vidaus, o ne iš viršaus. Juntama savo atsakomybės ir laisvės baimė. Keista piktdžiuga dėl to, kad Lietuva iš vienos sąjungos pateko į kitą, rodo, jog dalis lietuvių vis dar nepagauna skirtumo tarp kalėjimo ir laisvės, tarp buvimo didelės mašinos sraigteliu ir mažos kompanijos savininku. Dažnai su mazochistiniu džiaugsmu nepaklūstama Europai arba dangstomasi europinėmis vertybėmis, net mėgstamas žodis *direktyva* – nurodymas iš viršaus!

Marcelijus Martinaitis rašė: „Kas mums trukdo? Anksčiau buvo Maskva, prieš kurią atsilaikėme, dabar – Briuselis. Kodėl aptekome tokiais parazituojančiais „kūrėjais“, diletantais, kodėl juos renkame net į Seimą? Kodėl dabar, kai viską galime daryti patys, prarandama savigarba, visokia – politinė ir kultūrinė? Kas mums trukdo gyventi Lietuvoje? Ar ne mes patys?“

Negalėdami pagauti sąryšio tarp darbo ir atlygio, kai kurie lietuviai yra įsitikinę, kad visi, gyvenantys už (buvusios) geležinės uždangos, turi geresnes socialines sąlygas ir privalo tiesiog pasidalinti savo turtais su vargšais. Vargšai – tai aukos. Aukų skausmas niekada nebus numalšintas, aukos yra besotės: tokia pozicija leidžia be galo išnaudoti tuos, kurie jaučiasi atsakingi ir turi ką duoti.

Turi ką duoti tie, kurie dirba ir užsidirba. Bet lietuviai šito nesuvokia: sovietinėje santvarkoje turėdavo ne tie, kurie dirbdavo, o tie, kurie vogdavo. Turtas priklausė visiems ir niekam. Vogimo net nevadino vogimu. Sakydavo: ima, neša, gauna, prasimano, sukasi, moka gyventi... Auka negali būti apvaginta, nes auka ima tam, kad išgyventų.

Bet diasporos skola ar kaltė tikrai negali būti išpirkta daiktais, kadangi tai tik dar labiau skatina vaidinti auką. Dovanojimas neišmoko užsidirbti. Aukos pagailėjimas neišmoko tapti atsakingam už savo gyvenimą.

Tad ko nori lietuviai, kurie nėra aukos? Ko jiems iš tiesų reikia? Diasporos, kuri nepataikauja aukai.

Užsienis padeda likusiems Lietuvoje, kai dovanoja ne žuvį, o meškerę. Dalindamasis patirtimi, ką reiškia gyventi pilietiškoje visuomenėje, esant demokratijai, turtingai ekonomikai. Ką reiškia turėti etnines šaknis ir jaustis savininku šalyje, kur gimei. Kaip gerbti praeitį ir ne tik graužtis dėl praeities klaidų, bet ir atleisti sau. Kaip savo nesenoje istorijoje rasti tai, kuo galima būtų didžiuotis. Kaip išmokti galvoti apie ateitį.

* Irena Mačiulytė-Guilford, „Glėbys“ (1999)

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

